

ZABURZENIA WYMOWY I TERAPIA KOMUNIKACJI

Język jest podstawowym środkiem porozumienia między ludźmi. Prawidłowy rozwój mowy jest, więc dla duchowego poziomu jednostki równie ważny jak odżywianie dla jej rozwoju fizycznego.

Wady wymowy nie tylko opóźniają rozwój umysłowy. Mogą one kształtować pewne ujemne cechy osobowości, takie jak nieśmiałość, zamykanie się w sobie, podejrzliwość, poczucie mniejszej wartości. Utrudniają naukę, a niekiedy wręcz ją uniemożliwiają.

Prawie wszystkie dzieci, u których stwierdzano wady wymowy, mają kłopoty w nauce.

O wadach (zaburzeniach, defektach) wymowy mówimy wtedy, gdy odbiega ona od normy fonetycznej, ogólnie przyjętej w danym języku. Zaburzenia te obejmują szeroką gamę odchyłeń od normy, poczynając od drobnych nieprawidłowości w wymawianiu poszczególnych głosek aż po ciężkie wady, które utrudniają kontakt z otoczeniem i powodują złe przystosowanie się jednostki do życia społecznego.

Do wad wymowy nie zaliczamy cech wymowy dziecięcej, które są normalnym przejawem jej niedojrzałości. Rozwój mowy powinien w zasadzie zakończyć się w 5 - 6 roku życia. W niektórych przypadkach kształtowanie się mowy trwa nieco dłużej.

Inaczej mówiąc - **wady wymowy** to odstępstwa od ogólnopolskich norm ortofonicznych spowodowane niewłaściwą budową narządów mownych lub ich niewłaściwym funkcjonowaniem. Polegają one na braku głoski lub nieprawidłowej jej artykulacji.

Zaburzenia mowy u dzieci najczęściej nie występują jako objaw izolowany, lecz pociągają za sobą zmiany w funkcjonowaniu organizmu jako całości. Interwencja i prewencja skierowane na dziecko z zaburzeniem mowy a dotycząca jego stosunków koleżeńskich powinny dotyczyć, zatem nie tylko usprawniania komunikacji słownej dziecka, ale powinny oddziaływać także na dziecko z zaburzeniem mowy w celu wzmocnienia jego poczucia własnej wartości, motywowania

go do podejmowania kontaktów społecznych oraz dotyczyć powinny przezwyciężania trudności związanych z mową.

Wychwycenie w grupie przedszkolnej dzieci, które przejawiają nieprawidłowości w zakresie nadawania lub odbioru wypowiedzi językowej, słownej oraz wstępne zdiagnozowanie zaburzenia nie powinno nastroczać większych trudności nauczycielowi, który opanował elementy logopedii i kultury żywego słowa. Na tle innych dzieci łatwo jest wychwycić nieprawidłowości artykulacyjne czy opóźniony rozwój mowy, co pozwoli delikatnie zasugerować rodzicom konieczność spotkania się ze specjalistą.

PODSUMOWUJĄC, JEŚLI W TWOJEJ GRUPIE NAUCZYCIELU – ZNAJDUJE SIĘ DZIECKO Z ZABURZENIEM MOWY, TO:

- skieruj dziecko z zaburzeniem mowy na specjalistyczne badania i terapię mowy,
- podejmij współpracę z logopedą, stosuj terapię wspomagającą,
- usprawniaj aparat mowny dziecka z zaburzeniem mowy,
- rozwijaj kompetencje komunikacyjne dziecka z zaburzeniem mowy,
- modyfikuj postawę dziecka z zaburzeniem mowy wobec swego defektu, redukuj u niego lęk przed mówieniem,
- wzmacniaj u dziecka z zaburzeniem mowy poczucie własnej wartości,
- redukuj u dziecka z zaburzeniem mowy lęk i niepokój wewnętrzny,

- organizuj sytuacje stwarzające dziecku z zaburzeniem mowy możliwości kontaktów z kolegami oraz motywujące to dziecko do kontaktów społecznych,
- ucz dziecko z zaburzeniem mowy współdziałania z innymi,
- wpływaj na poprawę społecznego zachowania się dziecka z zaburzeniem mowy w szkole,
- organizuj sytuacje motywujące dziecko z zaburzeniem mowy do aktywności w grupie,
- pomagaj dziecku z zaburzeniem mowy w przewyżnianiu trudności,
- obiektywnie oceniaj wysiłki dziecka z zaburzeniem mowy,
- modyfikuj własną postawę wobec dziecka z zaburzeniem mowy,
- wzbogacaj swoją wiedzę na temat zaburzeń mowy,
- staraj się, aby Twoja mowa była dobrym wzorem dla dzieci,
- wpływaj na zmianę postawy dzieci w grupie wobec dziecka z zaburzeniem mowy.

Poprawa sytuacji dzieci z zaburzeniami mowy wśród rówieśników z grupy wymaga od wychowawców złożonych i wielorakich oddziaływań wychowawczo-terapeutycznych. Należy jednak pamiętać, iż w każdym przypadku powinny one być dostosowane do indywidualnych potrzeb i możliwości dziecka. Wszystkie zabiegi nauczyciela skierowane na dziecko z zaburzeniem mowy, samego siebie czy też na pozostałe dzieci w grupie - poprawiające niekorzystną sytuację dziecka z zaburzeniem mowy wśród rówieśników - zmierzają do stworzenia dziecku optymalnych warunków do samorozwoju.

Mówiąc o postawach nauczycielskich wobec zaburzeń rozwoju mowy nie można pominąć samego etapu kształtowania się mowy dziecka. Od niego przecież też wiele zależy, gdyż:

Dziecko jest jak „tabula rasa”. Każdy, kto się z nim zetknie, odciska się znaczącym piętnem na jego osobowości, temperamencie, charakterze. Taką też rolę w życiu każdego dziecka odgrywa „ jego pani”. Niejednokrotnie spotykamy się z argumentacją dziecka, „ bo pani tak powiedziała”.

Dlatego warto wykorzystać ten wpływ na systematyczną pomoc nauczyciela w procesie kształtowania się mowy dziecka.

Wiele osób pracujących z małymi dziećmi, twierdzi, że nie ma przygotowania do prowadzenia ćwiczeń logopedycznych, lub nie czuje się na siłach. A przecież każdy nauczyciel przechodzi podstawowe przeszkolenie w tym kierunku, albowiem w zakresie studiów z pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej są elementy logopedii. Warto, więc wykorzystać tę wiedzę i w celowy sposób stosować zabawy logopedyczne w ciągu dnia przedszkolnego oraz w czasie zajęć szkolnych.

Dzieci przychodzące do przedszkola mają mowę rozwiniętą na bardzo różnym poziomie. Są przedszkolaki całkowicie sprawne artykulacyjnie, u których wszystkie głoski są wykształcone, ale są i takie, u których mowa rozwija się znacznie gorzej, poniżej przeciętnej, czyli mamy do czynienia z opóźnionym rozwojem mowy. Gro jednak dzieci w przedszkolu charakteryzuje się artykulacją ukształtowaną na poziomie wieku rozwojowego. Podstawowym zadaniem nauczycieli edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej jest wstępna diagnoza i wyodrębnienie tej grupy przedszkolaków, u których mowa jest opóźniona, poniżej normy rozwojowej. Te osoby należy skierować na terapię indywidualną, co nie znaczy, że nie mogą także korzystać z zajęć grupowych, gdzie poprzez gry i zabawy logopedyczne uaktywniać będziemy mowę i narządy artykulacyjne, oddechowe, i fonacyjne.

Głównym celem tego typu zajęć jest:

- usprawnianie motoryki narządów nasady,
- kształtowanie prawidłowej techniki oddychania z wykorzystaniem oddechu przeponowego,
- usprawnianie fonacji,
- skoordynowanie pracy narządów oddechowego, fonacyjnego i artykulacyjnego,
- ćwiczenie słuchu fonemowego,
- wzbogacanie słownika biernego i czynnego dziecka,
- rozwijanie prozodii mowy,

- uwrażliwianie słuchu fizjologicznego na dźwięki otoczenia.

Zabawowe formy pracy z dzieckiem przedszkolnym są doskonałym sposobem na wprowadzanie ćwiczeń wspomagających terapię logopedyczną. Można je stosować w każdym miejscu, dostosować do każdej sytuacji, wykorzystać w zajęciach porannych, programowych i popołudniowych, a nawet ukierunkować indywidualną zabawę dziecka.

W tym celu stosujemy ćwiczenia artykulacyjne, ortofoniczne, fonacyjne, oddechowe i słuchowe.

Ćwiczenia ortofoniczne mają na celu naśladowanie dźwięków otoczenia, usprawniają nasadę, wspomagają pracę narządu fonacyjnego, uaktywniają więzadła głosowe, wzbogacają doświadczenia słuchowe. Realizowane mogą być przez cały dzień pobytu dziecka w przedszkolu. Są nieodzownym elementem poznawania przez dziecko otaczającej go rzeczywistości. Naśladować można, bowiem wszystko: pianie koguta, płacz dziecka, śmiech, lecący samolot, czy szum wiatru. Dziecko przez 24 godziny na dobę jest bombardowane przez różne dźwięki, trzeba je tylko ubrać w odpowiednie słowa i nadać im sens zrozumiały dla niego i co ważniejsze umiejscowiony w konkretnej sytuacji bliskiej maluchowi. Wówczas bardzo łatwo nauczycielowi ukierunkować aktywność dziecka.

Inną stosowaną często formą ćwiczeń są zabawy artykulacyjne, czyli realizacja dźwiękowa głosek, w izolacji i w różnych opozycjach, w jednakowym i zmiennym tempie, cicho, głośno i szeptem, z różnym nastawieniem głosowych, z wydłużoną i skróconą formą fonacji. Lubianą przez dzieci zabawą jest wystukiwanie i naśladowanie rytmu słów, zdań, czy treści muzycznych.

U starszych dzieci ćwiczymy słuch fonemowy poprzez, odpoznanie głosek występujących w nagłosie, wygłosie i śródgłosie wyrazów, ilościowe określanie struktury zdania, rytmiczny podział wyrazów na sylaby, głoski, czy zdań na wyrazy.

Ważnym elementem wspomagającym terapię logopedyczną jest usprawnianie pracy układu oddechowego. Są to zabawy bardzo lubiane przez dzieci, zwiększające pojemność płuc, wspomagające pracę mięśni żebrowych i przepony i uaktywniające nosowy kanał oddechowy.

Do zabaw tych zaliczamy: robienie baniek mydlanych, gra na dętych instrumentach muzycznych, „łowienie rybek” z papieru czy styropianu z wykorzystaniem słomek, czy picie soków przez słomki. Te i inne formy oraz stała kontrola oddechu przy zamkniętych ustach na pewno wpływa bardzo pozytywnie na rozwój mowy.

Wspomniane przez nas cele jak metody i formy pracy są często ujmowane w miesięcznych planach pracy. Warto jednak dokonać pewnego przewartościowania. Należy na nie spojrzeć jak na podstawowe zadania, a nie traktować jako formy wspomagające konkretną treść zajęć. Wykorzystywać systematycznie i regularnie każdego dnia.

Ćwiczenia fonacyjne, artykulacyjne, oddechowe i słuchowe realizowane w dowolnej formie, uatrakcyjnają każde zadanie dziecka, logicznie i metodycznie wkomponowane w treści programowe, a przede wszystkim powtarzane regularnie i stale będą miały znaczący wpływ na rozwój mowy dziecka.

Warto pamiętać o podstawowej zasadzie mówiącej o tym, iż zanim dziecko zacznie czytać powinno poprawnie mówić, a za jeden i drugi sukces po trosze powinien czuć się odpowiedzialny nauczyciel.

O czym powinno się pamiętać podczas prowadzenia ćwiczeń wspomagających rozwój mowy?

- 1. Zajęcia usprawniające umiejętność porozumiewania się powinny być dla dziecka przyjemnością, zabawą, jednym ze sposobów nawiązywania kontaktu i spędzania czasu ze swoimi opiekunami.**
- 2. Cel zabawy (pamiętajmy, że są to ćwiczenia usprawniające pewne umiejętności) powinien być uświadomiony (określony) i w miarę możliwości konsekwentnie realizowany.**

- 3. Powyższa zasada nie oznacza, że musicie ściśle trzymać się wyznaczonego scenariusza, bo każde „odejście” od niego będzie porażką pedagogiczną opiekunów dziecka. Bądźcie elastyczni w swoich działaniach, pamiętając jednakże o tym, że Wasze zabawy z dzieckiem mają charakter celowy.**
- 4. Wasze ćwiczenia z dzieckiem będą zawierały szereg zadań. Starajcie się dobierać je tak, aby nie były zbyt trudne, bo zniechęćcie dziecko do dalszych działań, nie mogą też być zbyt łatwe, ponieważ staną się nudne.**
- 5. Czas ich trwania powinien być dostosowany do wydolności i wieku dziecka. Z dziećmi młodszymi ćwiczenia trwają krótko, ale za to powtarzamy je po kilka razy w ciągu dnia. Podobnie będzie w przypadku dzieci, które słabo koncentrują się na zadaniach.**
- 6. Wasze ćwiczenia z dzieckiem wymagają systematyczności i wytrwałości. Tylko wtedy osiągnięcie oczekiwane efekty, kiedy ćwiczenia prowadzone -będą codziennie- i według kolejności ustalonej przez specjalistę w porozumieniu z opiekunami dziecka.**
- 7. Oprócz wielu różnych pomocy: zabawek, obrazków, loteryjek, klocków itp., w miejscu Waszych zabaw i ćwiczeń powinno być na stałe zamocowane lustro, w którym dziecko będzie mogło obserwować twarz swoją i osoby prowadzącej ćwiczenia.**

Opracowała:
mgr Renata Lekowska